

De gans als mikpunt van volksvermaak

In het Limburgs Dagblad van 10 maart troffen wij een bericht aan, dat ons als dierenliefhebbers tegen de borst stuit. Het gans-slaan (elders ook wel genoemd: gansrijden, ganstrekken, gansjagen, ganssabelen, gansknuppelen, gansschieten) is een oud vermaak, dat in Limburg vroeger op meerder plaatsen door de jonkheid werd uitgevoerd. Het gebruik bestond veelal hierin, dat een vetgemeste gans tussen twee palen of bomen werd gehangen met de kop naar beneden. Men moest dan proberen de gans de kop af te rukken (af te trekken). Het ganstrekken geschiedde te voet, te paard, per wagen, enz. In Heerlen bijv. ging de rijder of trekker zelfs op een vlakliggend ronddraaiend wagenrad zitten en moest zo trachten de gans de kop af te trekken. Ook in Wijnandsrade is dit gebruik door de jonkheid in de vorige eeuw in zwang geweest; gelukkig is men hier nu vriendelijker voor de dieren. In het blad "Veldeke" 33 (1961) schrijft H.W.J. Dohmen hierover:

In het archief der gemeente Wijnandsrade vonden wij met betrekking tot dit gebruik een interessant gegeven uit 1848. Het betreft i.c. een oproep tot deelname aan het gansrijden. Wij laten de gedeeltelijk in dialect gestelde tekst in handschrift hier in zijn geheel volgen.

Leijst der mededeeling

*Zoo is de jonkheid van de gemeente
Wijnandsrade over eengekomen tot
het rijden der gansen en hebben voor
goed gevonden dat sy tot herberge van
Hubert Janssen te Swier op mandag ten
twee uren zullen beginnen en voortanga
van een hoerweelheid mede te doen
en op zes en zeszen een of te hangen
voor verzoeken sy niet dat die niet tot an
krijgt ma geer kont stel maken dalsor doo
hangen ma geer kont wat heft doer
volgens arty der wet van nagel 11
Jan Wulhans post*

*ene Kattryn Bulberg 1848
zich te vergaderen op den vijftien maent 10 herberge
van Janssen*

N.B. Wat de literatuur over het gansrijden betreft, zij o.m. verwezen naar: Jos. Schrijnen, Ned. Volkskunde 1, 1930, 2e druk, 192, 193; A. de Cock (in „Vlaanderen door de eeuwen heen“, II); K. van Nijen „De gans in de volksvermaken“ (in „Volkskunde“, 1934).

EIJSDEN - De Nederlandse Vereniging tot Bescherming van Dieren, afdeling Maastricht en Omstreken, heeft bekend gemaakt tot de uiterste maatregelen te besluiten indien de Jonkheid van Oost-Maerland,

Eijsden, het ganshewe tijdens de Bronkfeesten ook in 1983 wil handhaven. De vereniging verzet zich al jaren tegen dit folkloristisch dorpsgebruik. Verleden jaar heeft burgemeester J. Bouwens van Eijsden, mede op aandrang van Dierenbescherming, geweigerd voor dit evenement vergunning af te geven. Het gansslaan ging echter gewoon door. Een proces-verbaal bleek niet voldoende effectief te zijn.

De jonkheid van Oost-Maerland heeft in verband met het burgermeesterlijk verbod beroep aangetekend bij de Raad van State. Thans heeft de vereniging Dierenbescherming het college van B en W van Eijsden verzocht, politiedwang toe te passen, of althans een waarschuwing te laten horen dat er met de sterke arm zal worden ingegrepen wanneer de Jonkheid de vertoning toch laat doorgaan. Indien nodig zal de vereniging een bezwaarschrift laten uitgaan, of zelf naar de voorzitter van de afdeling rechtspraak van de Raad van State stappen, om te bereiken dat nog vóór de Bronk in 1983 een rechterlijke uitspraak wordt gedaan.

Mocht het gansslaan dit jaar toch plaatsvinden, dan kondigt de vereniging een demonstratie ter plaatse aan. Het betreft een vreedzame demonstratie waaraan een vijftigtal personen zal deelnemen, zo meldt voorzitter Wiel Bosma. In haar uitvoerig request dat het verzoekschrift van Eijsden vergezeld, zegt de vereniging dat zij het gansslaan als een walgelijke en onesthetische activiteit beschouwt, die pedagogisch onverantwoord is voor jongeren en voor de ontwikkeling van het natuur- en milieubesef en van de dierenbeschermingsgedachte in het algemeen.

De ondertekenaars, Jan Wulhans en Kattryn Bulberg, memoreren dus het feit, dat de jonkheid van Wijnandsrade heeft besloten tot het rijden der gansen op maandag 5 maart 1848, om 2 uur, bij de herberge van Hubert Janssen te Swier (= gemeente W.). Zij verzoeken de jonkheid daaraan deel te nemen. Per zes deelnemers zal een gans „gereden“ worden en op elke zes volgende deelnemers wederom een. De ondertekenaars kunnen niet garanderen, dat zij die meerijden een gans zullen bemachtigen. In elk geval kan de jonkheid er op rekenen, dat de gansen er zullen hangen. Zij zal echter haar best moeten doen. Wat i.c. „volgens arty der wet van nagel 11“ betekent, is ons niet duidelijk. Wij vermoeden, dat hiermede een bepaling uit het reglement van deelname is bedoeld.

Ten aanzien van de in de tekst voorkomende woorden volgen hier enige aantekeningen.

Veer = wij, ug = u, neet = niet, repondere = répondre (fr.) = antwoorden, mit = mede, mee: rit = rijdt, krijt = krijgt, mee = maar, geer = U, kont = kunt, stat = staat, doo = daar, er; uur = Uw, doon = doen, Wulhans = Wuulhannes afgeleid van wuule (ww) = zwoegen, ploeteren, hard werken; hans = hannes = Johannes. Jan Wulhans betekent dus zoveel als zwoegende, hardwerkende Johannes; Kattryn = Catharina; bulberg = buulberg (geen plaatselijke benaming te W.) van buul = o.m. buidel. Beide namen zijn pseudoniemen. De geciteerde woorden komen thans nog in het dialect van Wijnandsrade voor.